

משלימין, וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת!

תיקשי נמי: **הא בעא מיניה** [לעיל, שם] **רבה מרב הונא, ולא פשט ליה דמשלים?**

ואמרינן עלה [כך אמר רב יוסף]: **אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן גמליאל, אבל חכמים אומרים: מתענה ומשלים!**

אלא, להכי ליכא לאקשווי הכי; **כי הא דלא פשטה**, הוא מקמיה לפני דשמעה רב הונא להא דרב דלעיל דחכמים סברי מתענה ומשלים.

מאי לאו, אכולהו הוא דאמרי חכמים שמשלים, בין בראשי חנוכה ופורים, ובין בתשעה באב שחל להיות בערב שבת.

והא דדרש שמשלים לבתר דשמעה מרבו רב, דרב באמת אכולהו קאי.

וכיון שאמרו רב בלשון "חכמים אומרים", שמע מינה הכי הלכה שבתשעה באב שחל להיות בערב שבת משלים, וכרבי יוסי.

הכא נמי לא תיקשי לך ארב יהודה דלא פשטה מהא דרב. **דהא דלא פשטה — מקמי דשמעה** מרבו רב. **הא דפשטה — לבתר דשמעה.**

ודחינן: **לא** אכולהו הוא דאמרי חכמים שמשלים, אלא **אחנוכה ופורים** שהתחילו בתענית לפניהם, אבל בתשעה באב שחל להיות בערב שבת אין משלימין.

דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: הלכה — מתענין ומשלימין!

הכי נמי מסתברא דלאו אכולהו קאי רב יהודה משמיה דרב:

הדרן עלך בכל מערבין

דאי סלקא דעתך אכולהו קאי, ולרב יהודה משמיה דרב משלימין תענית בערב שבת, **הא בעי מיניה רבה מרב יהודה** [כדלעיל דף מ ב] אם משלימין, **ולא פשט ליה**,

ועל כרחך דבזה לא אמר משמיה דרב דמשלימין.

ותמהינן עלה: **ולטעמיך דמייתית מהכא ראייה:**

א. השובת בכל מקום שהוא, יש לו ארבע אמות סביבו, ומהם הוא מתחיל למדוד אלפיים אמה, שבהם מותר לו לילך בשבת.

ב. השובת בעיר, כל העיר ו"עיבורה" [שבעים אמה ושיריים מחוץ לעיר] חשובה לו כארבע אמות, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מסוף עיבור העיר, ואילך.

הא דדרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: הלכה מתענה ומשלים בערב שבת!

שבת בהן מערב שבת, אין דנין אותו כארבע אמות.

מעשה שבאו חכמים אלו מפלנדרסין [שם מקום] והפליגה **ספינתם בים** בשבת, ויצאו חוץ לתחום.

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה של הספינה.

רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, מפני שרצו להחמיר על עצמן²!

קיימא לן כרבי יהודה לקמן דף מה א, שהנמצא בתוך תחומה של עיר בין השמשות, ודעתו ליכנס לעיר, הרי אף שאינו יודע שהוא נמצא בתוך תחום העיר, הרי זה קנה שביתה בעיר, והרי הוא כאחד מבני העיר. אבל אם הוא חוץ לתחום קנה שביתה במקומו.

פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה.

אמרו לו לרבן גמליאל: מזה אנו לירד מן הספינה לתוך העיר, כלומר: ששאלוהו, אם כבר היו בתוך תחום העיר בבין השמשות, שאם היו בתחום העיר יכולים הם לירד לעיר ולילך בה וחוצה לה כשאר בני העיר [על פי רש"י ורבינו יהונתן].

אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי

ג. השובת בתוך היקף מחיצות, כל ההיקף כולו כארבע אמות, ויש לו אלפיים מן המחיצות ואילך.

מי שהוציא וזהו נכרים בשבת חוץ לתחום, או שהוציא וזהו חוץ לתחום **רוח רעה** שאחזתו [שנכנס בו שד ונטרפה דעתו], **אין לו חוץ לתחום אלא ארבע אמות בלבד**. [אבל ארבע אמות יש לו. שאין לך אדם שאין לו ארבע אמות להלך בהם].

החזירוהו — הנכרים או רוחו הרעה — ביום [מאיר] לתוך התחום, **כאילו לא יצא**, וכל העיר חשובה לו כארבע אמות כבתחילה, ויש לו חוצה לעיר אלפיים אמה לכל רוח. [ולא מיירי מתניתין אלא בהוציא וזהו לאונסו, ובהחזירוהו לאונסו. ודין יצא לדעת, וחזר לדעת יתבאר בגמרא בסמוך].

הוליכוהו — הנכרים או רוחו הרעה — לעיר **אחרת** שהיתה מוקפת מחיצות, או שנתנוהו **בדיר של בהמות או בסהר** [דיר גדול לבהמות של העיר, רש"י לעיל דף יח א] שהן מוקפין והיקפן גדול:

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים: מהלך את כולה. שהואיל ומוקפין הן מחיצות הרי הן כארבע אמות, ואף על גב שלא שבת בהן מערב שבת¹.

רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים: אין לו שם אלא ארבע אמות, שהיקף מחיצות שלא

2. אף דקתני הך לישנא: "שרצו להחמיר על עצמן", פליגי הני תנאי על רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. וביאור שיטות התנאים בענין

1. נחלקו הראשונים בדעת רבן גמליאל, אם מיקל רק ביצא לאונסו, או אף ביצא לדעת, הובאו דבריהם בתוספות רבינו עקיבא איגר שעל משנה זו

מי שסובל מדקדוקי עניות, וחולי מעיין, והרשות [מי שיש לו נושים, רש"י, וראה תוספות].

ויש אומרים: אף מי שיש לו אשה רעה.

ומפרשינן: ואידך — דלא קאמר נמי אשה רעה — דאשה רעה מצוה לגרשה, וכיון שגירשה נפטר הימנה.

ואידך — מכל מקום קאמר אשה רעה — כי זימנין דכתובתה מרובה, ואי נמי אית ליה בנים מינה, ולא מצוי מגרש לה, לפי דאינו יכול לעמוד בכך [מהרש"א פסחים דף קיג ב].

ומפרשינן: למאי נפקא מינה ששלשה אלו אין רואין פני גיהנם?

לקבולי יסורין אלו מואהבה, שהן מכפרין עליו.

ג. שלשה מתין כשהן עדיין מספרין, שאפילו יש בהם חיות הרבה שמדברין, אף על פי כן מתים פתאום, ואלו הן:

חולי מעיין, וחיה [יולדת] והדרוקן [חולי הפה, רש"י]⁵.

מסתכל [בשפופרת מיוחדת, כדמפרש בגמרא] והיינו בתוך התחום עד שלא השיכה³.

גמרא:

תנו רבנן:

א. שלשה דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו [דברי הרשות שיש לו לאדם להתעסק בהן, זהו "דעתו", ודברי תורה ומצוה זהו "דעת קונו", עץ יוסף], ואלו הן:

עובדי כוכבים, ורוח רעה, ודקדוקי עניות [דברים שאדם מדקדק בהן כדי לחסוך בהוצאותיו, מפני שעני הוא]⁴.

ומפרשינן: למאי נפקא מינה?

למיבעי רחמי עליהו [לבקש עליהם רחמים].

ב. שלשה אין רואין פני גיהנם [לא רק שניצולין מדינה של גיהנם, אלא אף אין רואין אותה, מהרש"א], ואלו הן:

של רבן גמליאל. ורבינו יהונתן כאן כתב באופן אחר.

4. ביאר רבינו חננאל: שעכו"ם ורוח רעה כופין אותו בעל כרחו. ועניות, כתיב: פן אורש וגנבתי.

5. הב"ח הוכיח מגמרא שבת, שהדרוקן הוא חולי הבטן.

ספינה, יתבאר לקמן דף מב: ומג., ועל דרך שפירש המשנה רבינו עקיבא איגר בתוספותיו על המשניות.

ואם תאמר: לדעת רבי מאיר במשנה לקמן דף מה א שאם לא ידע שהוא בתוך תחום העיר אינו כבני העיר, תיקשי, האיך מותרים התלמידים שלא נתכוונו, להיות כבני העיר?!

3. כתבו בתוספות: שאף הם סמכו על שפופרתו

ומפרשין: למאי נפקא מינה?

למשמושי בהו זוודתא [להכין להם תכריכים, שהן צידה לדרך למתים, וצידה לדרך מתרגמינן: זוודא לאורחא, רש"י עבודה זרה דף יז, א].

אמר רב נחמן אמר שמואל: יצא חוץ לתחומו לדעת [מרצונן], אין לו במקום שיצא לשם אלא ארבע אמות.

ותמהינן עלה: פשיטא!

והרי השתא מי שהוציא אוהו נכרים לאונסו, איתא במשנתנו שאין לו אלא ארבע אמות, יצא לדעת, שעשה איסור מרצונו, וכי מיבעיא למימר שאין לו אלא ארבע אמות?!

אלא אימא הכי אמר רב נחמן משמיה דשמואל: אפילו אם הוציא אוהו נכרים [על פי רש"י], אם חזר לתוך תחומו לדעת ושלא כדין, אין לו אלא ארבע אמות, ואין אומרים שכאילו לא יצא, כשם שאמרו במשנתנו כשהוצירוהו נכרים לאונסו.

ותמהינן עלה: הא נמי תנינא במשנתנו.

דקתני: החזירוהו נכרים כאילו לא יצא, ותידוק מינה: החזירוהו נכרים לאונסו הוא דכאילו לא יצא, אבל הוציא אוהו נכרים — כבמתניתין, דמיירי כשהוציא אוהו נכרים כדקתני רישא — וחזר לדעת, אין לו אלא ארבע אמות!

אלא אימא הכי קאמר: יצא לדעת והחזירוהו נכרים לאונסו, אין לו אלא ארבע אמות, כיון שיצא לדעת.

ותמהינן עלה: הא נמי תנינא במשנתנו, דקתני: מי ש"הוציא אוהו" נכרים וכו' והחזירוהו כאילו לא יצא. ותידוק מינה: הוציא אוהו והחזירוהו הוא דכאילו לא יצא, אבל יצא לדעת אפילו אם נכרים הם שהחזירוהו, לא.

ודחינן: איצטריך לרב נחמן לאשמועינן דאם יצא לדעת והחזירוהו אין לו אלא ארבע אמות.

כי מהו דתימא דמשנתנו אין להוכיח דין זה, דמשנתנו לצדדין קתני, כלומר: סיפא דמיירי בהחזירוהו נכרים לא קאי ארישא דמיירי בהוציא אוהו, והכי תנן:

מי שהוציא אוהו נכרים בין שהוא עומד בחוץ, ובין שחזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות. אבל יצא אפילו לדעת והחזירוהו נכרים כאילו לא יצא.

קא משמע לן רב נחמן: דסיפא ארישא קאי, ולא אמרינן שכאילו לא יצא, אלא כשיצא שלא לדעתו, וחזר שלא לדעתו.⁶

בעו מיניה מרבה: הוציא אוהו נכרים — שאין לו אלא ארבע אמות — והוצרך לנקבו, מהו לצאת חוץ מארבע אמותיו למקום צנוע?

6. כתבו הראשונים: דלפי מה דאמרינן השתא, דאפשר לפרש מתניתין דלצדדין קתני, אם כן איכא נמי למימר — אי לאו רב נחמן — דסיפא

6. כתבו הראשונים: דלפי מה דאמרינן השתא, דאפשר לפרש מתניתין דלצדדין קתני, אם כן איכא נמי למימר — אי לאו רב נחמן — דסיפא

אמר להם: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, כלומר: לאו ד"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" שלא לעבור על דברי חכמים, [אבל שאר לא תעשה אינו דוחה, ברכות דף כ ב].

ואם כן, הואיל ותחומין דרבנן, כבוד הבריות דוחה אותן.

אמרי הוסיפו נהרדעי: אי פיקח הוא זה שהוצרך לנקביו ונתנו לו חכמים רשות לצאת חוץ מארבע אמותיו: **עייל למקום צנוע שדבתוך תחומא, וכיון דעל — על** [כיון שנכנס, נכנס], דכיון דברשות נכנס לא גרע מאם החזירוהו נכרים ששינו במשנתנו שכאלו לא יצא, ויש לו תחומו כדמעיקרא קודם שיצא.

כתב הרא"ש: "פירוש, אם פיקח הוא, כשהוא יוצא חוץ לארבע אמותיו לבקש לו מקום צנוע לעשות צרכיו, ילך לו לצד תחומו ולא לשאר רוחות. ואם לא מצא מקום צנוע עד שנכנס לתחום, חוזר לדין תחומו הראשון, (ד) כיון דברשות נכנס. אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחומו אין לו רשות לילך יותר".

אמר רב פפא:

א. פירות שיצאו חוץ לתחום שלהן על ידי ישראל, אין להן שם אלא ארבע אמות, כדין אדם שיצא חוץ לתחום; וכן נאסרו הפירות באכילה. [לכל אדם, הכי קיימא לן, משנה ברורה סימן ת"ה].

ב. אבל פירות שיצאו חוץ לתחום שלהן, וחזרו למקומן, אפילו שיצאו במזיד [ואפילו חזרו במזיד], הועילה להן חזרתן בתרתי:

א. שלא הפסידו את מקומן והרי הן בתחומן הראשון כבתחילה.

ב. שהן מותרין באכילה.

מאי טעמא?

אנוסין נינהו הפירות ביד האדם שהוציאן.

וכשם שבאדם היכא שהוציא אוהו באונס והחזירוהו חזר לתחומו, כך הפירות חוזרין לתחומן ולהיתר אכילתן [על פי לשון רש"י בדף מב א ד"ה אי נימא. ומה שנתבאר: "שיצאו במזיד", ראה מה שנתבאר בזה בסוף הסוגיא].

איתיביה רב יוסף בר שמעיא, לרב פפא:

והרי למדנו בברייתא: **רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין** פירות שיצאו חוץ לתחום, עד שיחזרו למקומן, ויהיו גם שווגין, דבעינן תרתי לטיבותא כדי להתירן, שיחזרו למקומן, ושתהיה הן היציאה והן החזרה בשוגג [כן נראה לבאר על פי סוגית הגמרא ורש"י דבסמוך].

ותיקשי לרב פפא: **בשווג אין**, אבל במזיד לא! ואת אמרת, דאם חזרו לא שאני לן בין שוגג למזיד?!

ומשנינן **תנאי היא**, ואיכא תנא שחולק על רבי נחמיה ומתיר בחזרה לחודיה. ולא איכפת לן שבמזיד היה, ורב פפא סובר כהאי תנא.

דתנאי: פירות שיצאו חוץ לתחום ועדיין לא חזרו: